

Sammelband

Obj 225.

Vossij Genealogia Christi.

I: Galisti de groverij circa Euchar:

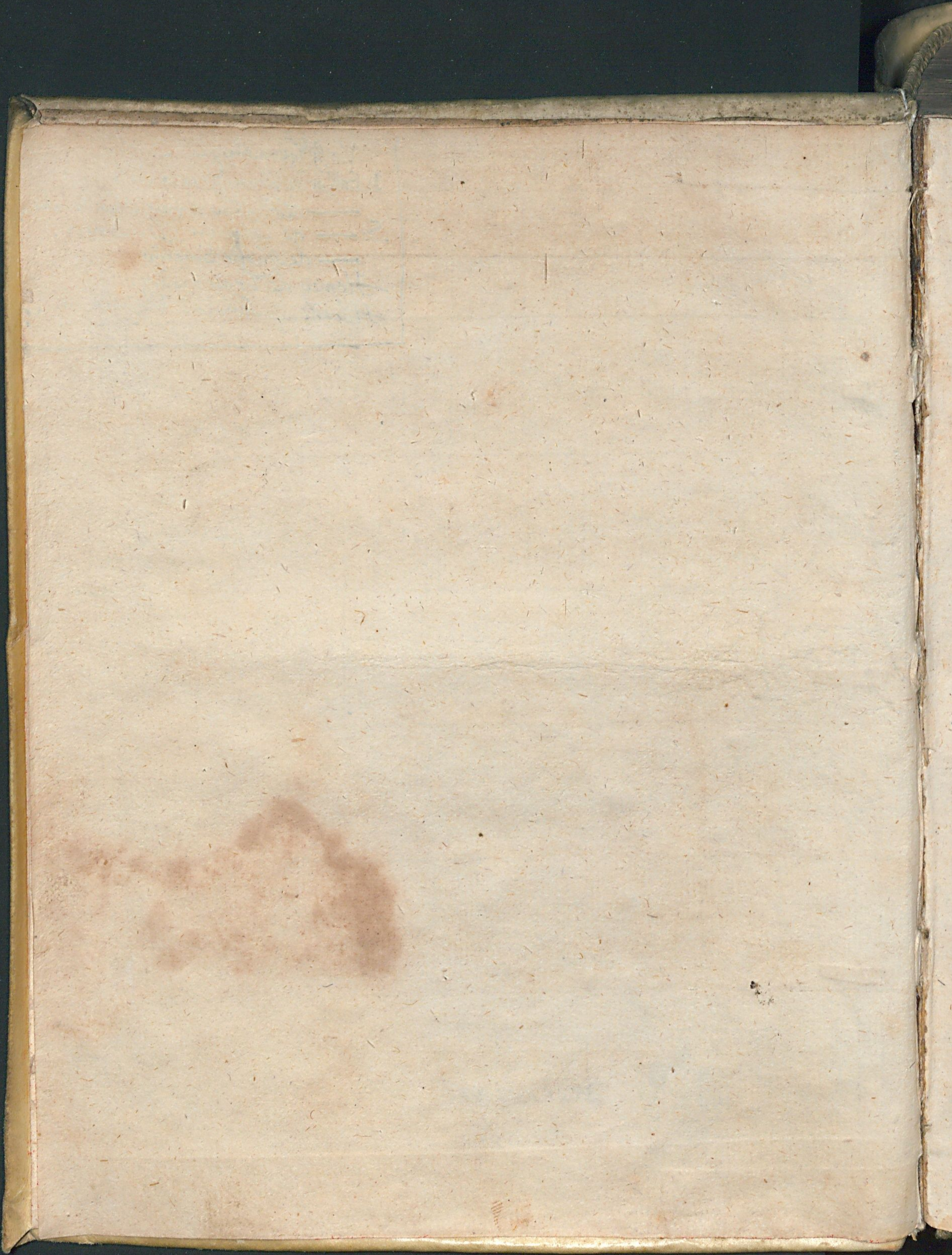
— de Attributis divinis, Stud: Wolatavia

S: — de Congregio Clericorum.

— de Mistic Solitarijs.

Homeij de bonis opibz.

Hilpenti disp: Hebrae Philosophia fralata.

DISPUTATIO
EBRÆO-PHILO-
SOPHICA
adversus Judæos,

Q V A M
DIVINA ANNVENTE GRATIA,

P R A E S I D E
M. IOHANNNE HILPERTO,
Sanctæ Linguae Professore publ.
Ordinario

in Illustri Academia Iulia
publicæ ventilationi submittit

ERNESTVS SONNEMANNVS
Eiltensis,
Ad diem IV. Iunij.

HELMESTADI,
Typis HENNINGI MULLERI Acad. Typ.

CLIO C LIII.

V I R I S

*Admodum Reverendo, Nobilissimo, Amplissimo
atque Eminentissimo*

**DN. STATIO FRIDERICO à Post/
Coenobii Michaëlitani, quod est Lunæbur-
gi, Cellario dignissimo, Hæreditario
in Hermansburg &c.**

V T E T

Reverendo, Præstantissimo atq, Eruditissimo

**DN. ANDREÆ CRVSIO, Ecclesiæ
Christi apud Hermansburgenses Pastori fidelissimo.**

N E C N O N

Prudentissimo, Spectatissimo atq, Integerrimo

**DN. FRANCISCO STRATEMANNO
Reip. Cellensis Senatori gravissimo,**

I T E M

Clarissimo, Eximio & Humanissimo

**DN. M. GVILIELMO MECHOVIO,
Inclytæ Scholæ Cellensis p. t. Rectori
celeberrimo,**

**Dnn. Meccœnati, Parenti, Affini & Præceptorum,
omnibus & singulis summâ observantiâ
æternum prosequendis**

*Academicum hoc exercitium in pietatis & gratæ mentis
testimonium inscribit & offert*

Ernestus Sonnemannus

בעזרת השם

THESES I.

DSalmum secundum Davidis de nullo alio præterquam de Messia intelligendum esse usque adeò certum & manifestum est, ut id nec antiquiores Iudæi, vi veritatis superati, unquam ausi sint pernegare: ita enim in ipso Talmude codice סוכה c. v. f. 51. a legitur: תנו רבנן משוח בן דוד שעתיד להגלות במהרה בימינו אומר לו הקדוש ברוך הוא שאל ממני דבר ואתן לך שנאמר שאל ממני ואתננה גוים נחלתך *Docuerunt magistri nostri, Messie filio Davidis brevi in diebus nostris revelando, dicit sanctus Benedictus ille, pete à me & dabo tibi, quia dicitur (Psal. 11, 8.) pete à me & dabo gentes hereditatem tuam.* Eodem modo Psalmum hunc interpretatur antiquissimus liber בראשית רבה seu commentarius magnus in Genesim, à Rabba bar Nachmoni, qui circa annum Ch. 300 floruit, conscriptus, in cuius sectione 43. f. 48. a. sq. hæc habentur verba: אמר רבי יונתן שלשה הן שנאמר בהם שאל ואלו הן שלמה ואחו ומלך המשיח שלמה דכתיב בגבעון נראה וחות אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים שאל מה אתן

לך אחז וכתוב שאל לך אות מעם יהוה מלך המשיח תכתוב
ביה שאל ממני ואתנה גוים נחלתך *R. Jonathan dixit ,
tres sunt, quibus dictum est, pete, sunt verò hi ipsi, Salo-
mo, Achaz & Rex Messias. Salomo, quia scriptum est
(1. Reg. III, 5.) in Gibeon visus est Dominus Salomoni in
somnia noctis, & dixit Deus, postula quod dem tibi. A-
chaz, dicitur enim (Esa. VII, 2.) Pete tibi signum à Do-
mino. Rex Messias, de eo enim dictum est (Psal. II, 8.) po-
stula à me & dabo gentes hereditatem tuam.*

II. Antiquis Iudæorum libris haud immeritò
annumeratur quoque Ialkut; etsi enim liber ipse, qua
jam habetur contextus, traditionumque libro illo
contentarum פאפודס sit recentior, scilicet Rabbi Si-
meon concionatorum princeps, qui Francofurti
olim degit: doctrina tamen est antiqua, cum ex ve-
tustissimis Iudæorum scriptis Siphre, Siphra, Mechil-
ta, Rabboth, Tanchuma, Mischna, Gemara &c. juxta
seriem Bibliorum dicta & explicationes magno la-
bore collectas exhibeat, & Cl. Schindleri nostri ju-
dicio Lex. rad. לקט complectatur, quicquid bonarum
explicationum V. T. Talmud habet. In hoc itaque,
quem dixi, libro Psalmus secundus aliquoties de Mes-
sia exponitur, v. g. ad 1. Reg. III. 5. f. 27. col. 4. n. 173.
אמר רבי יונתן שלשה הם שנאמר להם שאל ואלו הם שלמה
דאחז ומלך המשיח — במלך המשיח כתוב שאל ממני ואתנה
גוים נחלתך *Rabbi Jonathan dixit, tres sunt, quibus di-
ctum*

*Sum est pete, qui sunt Salomo, Achaz & Rex Messias. —
De Rege Messia scriptum est: pete à me & dabo gen-
tes hereditatem tuam. Ad Es. LIII. 5. p. 53. col. 3. n. 338.*

רב הונא בשם רבי אחא לשלשה חלקים נתחלקו היוסורין
אחד לדור ולאבות ואחד לדורו של המרה ואחד למלך המשיח

*Rab Huná nomine R. Acha: in tres partes divise sunt
afflictiones, una est patrum, altera est seculi amaritudi-
nis, tertia afflictionum pars tribuitur Regi Messiae; cu-
jus traditionis membrum tertium ibidem mox è Psal.
II. quamvis imperitè probatur. Ad Psal. II. f. 90. col 2.*

נ. 621. רבי הונא בשם רבי אידי בשלשה חלקים נתחלקו
היוסורין אחד למלך המשיח וכר תיתי לו שעתיה אומר הקדוש
ברוך הוא עלי לכרות לו ברית חדשה נבהא אני היום ילדתיך

*R. Huná nomine R. Idi: in tres partes dividuntur affli-
ctiones; una tribuitur Regi Messiae; & cum venerit hora
ejus, dicet ei Sanctus Benedictus: meum est fœdus no-
vum pangere cum eo, & sic ipse dicit (Psal. 11. 7.) ego
hodie genui te.*

III. His antiquis adstipulantur mediæ ætatis
scriptores celeberrimi, quorum facile princeps est
R. Saadias, qui quòd singulari doctrina præcelleret,
הגאון sive excellens dicitur, & circa ann. Ch. 927.
Academiæ Sorianæ in Babylonia præses fuit; is
in comm. super Dan. VII. 13. 14. ita scribit: וארו עם
ענני שמיא כבר אנש אתי זהו משיח צדקנו והלא כתיב על
משיח עני ורוכב על חמור אלא יבוא בענוה כי לא יבוא על

סוסים בגאות ואשר כתב עם ענני שמיא ענני השמים הם מלאכי
 צבא השמים זו היא רוב הגרולה שיתן הבורא למשיח ככתיב עם
 ענני שמיא או הוא גדול במשל כן עתיק יומין לבושיה כתלג
 חיוור ושער רישיה כעמר נקי כמשלי בני אדם ועד עתיק יומין
 הקרבוהי כדכתיב נאם יהוה לארני שב לימיני וגומר ולירח
 יהב שולטן שיתן לו שולטנות ומלכות ככתיב ואני נסכתי מלכי
 וְגוֹמֵר *Quod dictum est (Dan. vii. 13.) cum nubibus caeli tan-*
quam filius hominis veniebat, eo intelligitur Messias qui
est iustitia nostra. Annon verò scriptum est de Messia
(Zach. ix. 9.) quòd sit pauper & insidens asino? nempe
innuitur quòd venturus sit cum humilitate, quia non
vehetur equis per superbiam; quòd verò dicitur, cum nu-
bibus caeli, ecce illa sunt Angeli exercitus caelorum. Atq;
haec magna est majestas, quam creator Messiae donabit,
sicut scriptum est, cum nubibus caeli: tunc enim magnus
esse traditur per metaphoram, uti quoq; describitur an-
quus dierum (Dan. vii. 9.) quòd vestimentum ejus sit
candidum quasi nix, & capilli capitis ejus quasi lana
munda, ad modum filiorum hominis. Et ad antiquum
dierum adduxerunt ipsum, juxta illud (Psal. cx. i.) dixit
Deus Domino meo, sede ad dextram meam &c. & ipsi
data fuit potestas, ut daret ipsi potestatem & regnum,
sicut scriptum est (Psal. ii. 6.) ego verò inunxi Regem
meum.

IV. R. Salomo Iarchi ad initium Psal. ii. sic
 commentatur: רבותי נו דרשו את הענין על מלך המשיח
Magistri nostri mysticè rem hanc exposuerunt de Rege
Messia

Messia. Aben Esra sibi non constat, ut ex ejus com-
mentarijs ad hunc Psal. liquet, nunc enim de Davide,
mox de Messia exponit, quam sententiam priori præ-
ferre videtur; hinc ab initio quidem commentarij
sui ait: הנכון בעיני כי זה המזמר חברו אחר מהמשוררים
Videtur על דוד ביום המשחו על כן כתוב אני היום ילדתיך
mibi Psalmus hic à quodam cantore compositus esse de Da-
vide, quando in regem unctus est, ideò dicitur v. 7. ego ho-
die genui te; diffusus tamen huic interpretamento sta-
tim addit או על המשיח *aut de Messia.* Et paulò in-
ferius postquam dixerat, hunc Psalmum dictum es-
se à quodam cantore de Davide, aut Davidem de
semetipso vaticinatum esse, subjicit hæc notatu digna
verba: ואם על המשיח הרבר יותר ברור: *si de Messia*
interpreteris, sensus est magis perspicuus & expeditus.
Ita Aben Esra, quem secutus Moses Maimonides
itidem ad Messiam refert in סנהדרין cap. x. אין אנו
מתאווים ומקוים לימות המשיח לרוב התבואות והעושר ולא
שנרכב על סוסים ולא לשתות יין במיני הזמר כמו שמחשבים
מבולבלי הרעת אבל התאוו הנביאים וחסידים ימות המשיח
ורבתרה תשוקתם אליו למה שיהיה בו מקביץ הצדיקים
וההנהגה הטובה וצדק והמלך ורוב יורשו והפלגת חכמתו
וקרבתו אל האלהים כמו שנאמר יהנה אמר אליו בני אתרה
: *Nos non desideramus & expectamus*
diebus Messie amplos reditus & divitias, neq; ut beha-
mur equis, nec ut vinum bibamus inter musices genera,
prout

prout existimant, qui perturbata sunt mente: sed prophetae ac justii expetiverunt dies Messiae & vehemens fuit eorum desiderium ad illos, quia tunc congregaturus est justos & erit regimen bonum, & rex justus ac magna ejus possessio ac distributio sapientiae ejus atq; approquinquatio ejus ad DEVM, prout dicitur (Psal. ii. 7.) Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Tandem notari quoque potest testimonium Iudaei recentioris Menasse ben Israel, Archisynagogi Amstelodamensis, qui l. iii. de Resurr. mort. c. v. hunc Psal. de Messia itidem explicat; David, inquit, Psalmo secundo meminit belli hujus (Gog & Magog) cum ait: omnes gentes & nationes congregabunt se adversus DEVM & Messiam ad excutiendum ejus jugum. Nempe quando Messias omnes gentes in potestatem suam redegerit, tum rebelles tumultuabuntur, & bello aggredientur Hierosolyma, eaq; obsidione undiq; cingent. At Dominus, inquit David, ridebit illos & perturbabit rebelles aestu irae suae ob regem suum Messiam, qui enarrabit decretum Domini, quo videlicet ipsum in filium sibi elegit eiq; dedit possidendos populos omnes, quos confringet virga ferrea. Hac de causa monet prudentiores ex populo, quiq; non loquuntur inane, ut submittant se Deo eumq; cum reverentia ac tremore colant & filij sui Davidis manus osculentur, & agnoscant eum protectorem ac defensorem suum esse --- ne cum ceteris pereant.

V. Quem-

V. Quemadmodum vero Iudæi Psalmum II. de Messia interpretantur, ceu ex ante allatis testimoniis constat: ita etiam θεόπνευστοι N. T. scriptores eundem de vero & unico Messia Iesu Nazareno explicant, hinc ut Petrus & Iohannes cum reliquis contradictionem Iudæorum & gentium adversus regnum Christi exponerent, & quod David olim futurum prædixerat, reapse factum esse demonstrarent, *Tu Domine DEVS, inquit, per os Davidis pueri tui dixisti, ut quid fremuerunt gentes & populi meditati sunt inania, astiterunt reges terræ, & principes coacti sunt in unum adversus Dominum & adversus Christum eius. Coacti sunt enim in veritate adversus sanctum puerum tuum Iesum, quem unxisti, Herodesq; & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Israel, Act. IV. 25. Sic Paulus Ebr. I. rotus in eo est, ut Christum rebus creatis omnibus antestare probet, quo fine eum cum Angelis comparat, è quorum ut & creaturarum omnium numero ut eum eximat, negat ulli creaturæ appellationem filii Dei competere, talis videlicet filij, qui à Deo genitus sit, idque probat ex Psal. II. 7. quo Servatori nostro dictum est: *filius meus es tu, ego hodie genui te.* Rursus C. V. vocationem sacerdotij ad Christum pertinere probaturus v. 5. ait: *Christus hunc honorem non arrogavit sibi ut fieret sacerdos summus, sed Deus vocavit ipsum, is videlicet, qui dixit ad eum, filius meus es tu, ego hodie genui te.**

B

Atque

Atq; ita de Psalmo II. non his modò sed alijs quoq; locis sentiunt Christiani, quib; se recentiores opponunt Iudæi, è quibus R. Lipman in ספר נצחון ad h. l. acriter in Christianos invehitur : יבאו הרבה נוצרים להטיח דברים כלפי מעלה לומר שיש בן אלור שנולד ומפרשים על הנוצרי וסעות הוא בידם *Veniunt multi Christianorum sparsum verba contra Deum, dicentes esse Deo filium, qui natus sit, ac de Nazareno exponunt, error autem est in manu ipsorum.* Cum primis verò R. David Kimchi in השו"ת ותשובות שאלות sive quæstionibus & responsionibus ad Ps. omnem ingenij vim intendit, ut Christianorum sententiam evertat, hinc aliquot rationibus in medium allatis probare satagit, Psalmum II. de nostro Servatore exponi non posse, quæ quid in recessu habeant, breviter hac vice expendemus.

VI. Primò itaque quæ Christianorum sententia sit, in hunc modum exponit : הנוצרים מפרשים אותו על אמונתם והפסוק אשר הם מביאין אותו ראיה ממנו ועושין בו סמך הוא אמר אלו בני אתה כי לא יתכן לומר בן האל על בשר ודם כי הבן הוא ממין האב כי לא יתכן שתאמר הסוס הזה בן ראובן אם כן למו שאמר לו האל בני אתה צריך שיהיה ממינו ויהיה אלוה כמוהו יעוד שאמר אני היום *Christiani interpretantur hoc de fide sua, versus verò, ex quo rationem adferunt, quo veluti fundamento aut fulcro nituntur, est iste Dominus*

Dominus dixit ad me, filius meus es tu &c. putant enim minus rectè dici filium DEI de carne & sanguine (hoc est homine. Conf. Matth. xvi. 17. Eph. vi. 12.) cùm filius sit ex essentia seu substantia patris, nec enim rectè dixeris, equus est filius Rubenis. Quod si res ita se habet, necessum est, ut is, cui Deus dixit, filius meus es tu, sit ex eius essentia atq; adeò DEVS sit sicut illè. Præterea adferunt illa verba, ubi dicitur, ego hodie genui te, & asserunt genitum esse ex substantia gignentis. Enimverò ita est, ut Kimchi asserit; etsi enim Iohannes Calvinus ejusque sequaces Psalmum hunc primariò & secundum literam de Davide, secundariò autem & sub typi ratione de Christo interpretantur, à plerisque tamen Patribus & Theologis de Messia nostro, cœlesti ecclesiæ suæ Rege, in sensu literali exponitur, idque tam confidenter, ut Hieronymus eum audaciorum vocet, qui post Apostolos aliud sentire velit. Quam sententiam ceu veram & nos amplectimur, nec tantum nobis sumimus, ut quod vaticinium infallibiles & Θεοφωσμένοι N. T. scriptores in Christo completum esse disertè docent, ad alium in sensu proprio referamus, præsertim cùm Messias hic v. 7. Dei filius & à Deo genitus dicatur. Absolutè enim necessarium est, ut verus & naturalis filius ejusdem eum suo patre essentiæ sit, sive eandem cum patre essentiæ & naturam habeat, id enim de veri & naturalis filij ratione & essentia est, ut videlicet medi-

ante verâ & naturali generatione gignentis substan-
 tiam in se recipiat, sive ex natura & substantia patris
 generetur, & quod inde sequitur, patri quoad ef-
 sentiam similis sit. Hinc uti verus & naturalis filius
 hominis verus homo est, atque omne id habet, quod
 in patre essentialiter & necessariò est: ita quoque
 verum & naturalem Dei filium, utpote ex substan-
 tia Dei Patris genitum, verum quoque Deum esse, &
 totam divinam essentiam accepisse oportet. Cum
 ergò hoc in loco DEVS Pater Messiaë dicat, tu es filius
 meus, ego hodie genui te, necesse profectò est, ut
 Messias ejusdem cum Deo Patre essentiaë sit, atque
 adeo eandem cum Patre divinam æternamque na-
 turam habeat.

VII. Nunc Kimchij rationes producemus,
 quarum prima hæc est: אמור להם כי לא יתכן באלהות
 אב ובן כי האלהות לא תפרוד כי אינו גוף שיפרד אלא אחר
 היות בכל צד אחרות לא ירבה ולא ימעוט ולא יחלוק
 Dic illis, (Christianis) *minùs rectè in divinitate sta-
 tuitur pater & filius, quia divina natura nullam separa-
 tionem admittit, cum non sit corpus, quod dividi potest,
 sed omnibus unitatis modis unum quid, unde nec multi-
 plicatur, nec dividitur, nec diminuitur.* Putat ita-
 que Kimchi, quantum hinc datur intelligi, Christia-
 nos Trinitatem personarum in divinis asserentes Dei-
 tatem dividere, nec fieri posse, ut Pater Filium à se
 distinctum

distinctum genuerit, quin diversi sint dii; quod quidem argumentum Kimchi primus non excogitavit, sed jam diu ante eum antiquissimi hæretici Christianis objecerunt: meminit enim Tertullianus l. adversus Praxeam c. iii. quorundam, *qui non intelligentes, unicum quidem Deum, sed cum ὁμοουσίᾳ esse credendum, expavescent ad ὁμοουσίαν, numerumq; & dispositionem Trinitatis divisionem præsumunt unitatis.* Idem Mohammædani, ceu constat ex Surata quinta, & nostra ætate Sociniani vehementer urgent. Sed egregie Kimchi fallitur, ut ex ipsorum etiam Judæorum testimonio nobis constare potest, qui ingenuè faterentur, Christianos ita Trinitati favere, ut tamen ab unitate essentiæ divinæ propterea non recedant, quos inter est Salman Zevi, qui in tractatu, quem *Jüdischer Tirok* inscripsit, & Samueli Friderico Frank von Dettin- gen / Judæo ad Christi fidem converso opposuit, c. v. n. 4. de profelyto illo adversus Judæos differente ita scribit: *Jeso kömpt er an עלינו לשבח, sagt / mir sagen / קריק שהם משתחווים הבל וריק, das sey teutsch / die Christen neigen sich zu Thorheit vnd eitelskeit / vnd beten zu einen Gott / der nicht helffen kan / vnd darnach speien mir ג' פעמים (dreismahl) auß wieder Christus vnd alle die an ihn glauben / vnd daß Wort קריק sey so viel in der Zahl als ישו so fluchen vnd vermaledeien mir ihm heimlich.* Respicit hic Judæus ad precationem Judæorum, quæ incipit ab עלינו לשבח & in hodiernis precum Iudaicarum libris cum hac

עלינו לשבח לארון הכל לתת גדולה : lacuna legitur :
ליוצר בראשית של א עשנו כגווי הארצות ול א שמנו
כמשפחות הארמה של א שם חלקנו בהם וגורלינו בכל
המונם שהם משתהוים אנו משתהוים לפני מלך מלכי
המלכים *Nobis incumbit laudare Dominum univēsi,*
& dare ei dignitatem, qui omnia ab initio creavit, quod
non fecerit nos tanquam gentes terrarum, nec posuerit
nos in familiis terræ, nec collocaverit partem nostram
inter illas & sortem nostram inter illos, qui adorant
..... nos verò adoramus Regem omnium regum.
Quod hīc mysterium lateat, & quomodo lacuna
hæc suppleri debeat, Cl. Buxtorfius in abbrev. ישו
nobis his maximè verbis edisserit : in libro precum
Iudaicarum extat quedam precatio incipiens עלינו, in
ea verba quedam sunt, quæ olim expressè in libris pone-
bantur, postea metu Christianorum fuerunt omissa, re-
lictō spatio vacuo, ut monerentur sive pueri sive adulti
simpliciores, ibi aliquid deesse. Verba omissa sunt:
והוא יושע וריק ומתפללים ללא ושיע Vanitatem & inanita-
tem, & eum qui non potest servare. Hæc etsi in ge-
nere de idolis dicantur, tamen occultè in Iesum contorta
sunt, quem his titulis insigniunt. Nam וריק per gema-
triam valet 316. totidem ישו. Hæc cum intelligere anim-
adverterent Christianos, in libris editis omiserunt. Est
penes me exemplar antiquum, in quo expressa sunt, vidi
& in Iudæorum libris calamo adscripta. Hinc satis, ut
puto,

puto, liquet, quid sibi stolidi gens Iudaica corruptione
salutaris huius nominis velit. Vindicem experientur
eternum, cuius gloriosi nominis aeternam gloriam, quan-
tum in se, perfundant.

II X. Sed revertamur ad nostrum Salman, is
inter alia ad hanc objectionem ita respondet: Dar-
auff sag ich / daß es ein öffentlicher שקר (mendacium)
ist — wir gehen nicht mit solchen הבלים (vanitatibus) umb/
denn die Christen neigen sich zu Gott erschaffer Himmel vnd
Erden/ daß sie aber ישוע נוצר (Iesum Nazarenum) vor einen
שלוש (personam Trinitatis) machen/ verleugnen sie darumb/
daß אחרות (unitatem) nicht. Ecce vel ipso Iudæo
teste, Christiani Trinitatem personarum ita adstru-
unt, ut tamen DEI unitati non adversentur, quod
liquidò patebit, si rationem Kimchij in formam Syll-
ogismi redactam nihil adversus Christianos conclu-
dere ostenderimus. Argumentum est tale: Vbi sunt
distincta ὑποστάσεις, quorum unumquodque est DEVS,
ibi sunt diversi & distincti Dii. In divina essentia sunt
distincta ὑποστάσεις, quorum unumquodque est DEVS.
E. ibi sunt diversi Dii. Negamus Majorem, ad hoc
enim, ut verè & essentialiter tres Dii sint, non sufficit
esse tria ὑποστάσεις, sed præterea requiritur, ut illa tria
divisæ quoque sint essentiæ, sive ut essentia divina
in illis tribus sit multiplicata, quemadmodum An-
dreas, Conradus & Iohannes tres diversi homines
sunt, quia natura humana in illis tribus est multiplica-
ta, sive quia illi tres distinctas & numero differentes na-
turas

turas habent. In Trinitate verò essentia divina est indivisibilis, indistincta & numero una, quomodo ergò ibi erunt tres Dii? cùm, uti dixi, plura, quam tres subsistendi modi ad Deorum pluralitatem requirantur. Quod si Christiani uti personas, ita quoque essentias in Deo distinctas agnoscerent, jam Deos multos statuerent, & deitatem dividerent, quod tamen ab omnium Christianorum professione est alienissimum, utpote qui essentiam divinam simplicissimè unam sine ulla sui multiplicatione, divisione & compositione in tribus distinctis personis subsistere firmiter credunt. Nec est, quod Iudæi modum, quomodo essentia divina unica sit, & in tribus distinctis personis existat, ratione sua perscrutari velint, rectè enim auctor libri אין בעבורת האל . 99. ס. 1. כהרי ק. *nihil valent incultu DEI opinio, ratio & sapientia propria.* Et R. Schem T of. præf. libri More Nebohim ההולך בחקירה העיונית הולך בלי משען ומשענה והיגה כהולך בחצי הלילה במדבר יחירי במקום חשך ענן וערפל כי זה האיש ילך לאברון ויפול במהמורות כל היקום; *qui (in rebus Theologicis) sequitur rationem & speculationes suas, is incedit sine baculo & scipione, estq. similis homini, qui solus iter facit per desertum in loco obscuro & caliginoso, hic enim vadet ad suum exitium, & in pericula multa seu scrobes incidet.* Humanas ergo de hoc cælesti mysterio ratiocinatio-

tiocinationes valere jubeant, & revelantis DEI au-
toritate unicè innixi cum divini numinis reveren-
tia in ejus verbo acquiescant, Angelos imitati, de
quibus Iudæi scribunt: כשהקרוש ברוך הוא מברך הכל
שנתקין ומלאכי השרת מברכים בקול נמוך
*cum Sanctus
Benedictus ille loquitur, omnes silent, ipsiq; Angeli
ministerii voce submissa loquuntur*; aut majores suos,
qui fide curiositatis experte scripturam suscipiebant,
& pro ea grates Deo soluturi subinde ingeminare
solebant: בריך רחמנא דיהב לן אוריתנא
*Benedictus
sit Deus misericors, qui dedit nobis scripturam*: id quod
in omnibus à Deo revelatis mysterijs meritò locum
invenire debet.

IX. Altera ratio Kimchii desumpta est ab eo,
quòd gignens tempore sit prior genito: ועור אמור
להם האב קודם לבן בזמן ומכוחהאב יצא הבן ואף על פי שלא
יתכן זה מבלי זה בקריאת השמות כי לא יקרא אב עד שיהיה
לו בן ולא יקרא בן אם לא יהיה לו אב מכל מקום אותו
שיקרא אב כשהירה הבן הורה קדם בזמן בלי ספק:
*Præterea objice illis, pater tempore prior est filio, &
ex potentia patris egreditur filius, & quamvis hic absq;
illo non potest esse aut appellari (nec enim quis dici potest
pater, nisi habeat filium, nec filius, nisi habeat patrem)
nihilominus is qui dicitur pater, prior est tempore filio
sine omni dubio. Multa hic inculcat Kimchi, quæ extra
controversiam sunt, & à Christianis libenter conce-
duntur*

duntur 1. quod pater & filius sint relata, quorum
 esse consistit in mutua referentia ad se invicem: pater
 enim nihil aliud designat quàm respectum ejus, qui
 genuit, ad eum, qui genitus est; & filius designat
 respectum ejus, qui genitus est, ad eum, qui genuit.
 2. quod convertantur & dicantur πρὸς ἀντιρέφοντα,
 quam relatorum proprietatem Aristoteles adfert in
 Categor. cap. de relat. πάντα τὰ πρὸς τι πρὸς ἀντιρέφοντα
 λέγεται, οἷον ὁ δῆλος δεσπότης δῆλος λέγεται, καὶ δεσπότης τῶν δέλων
 δεσπότης καὶ τὸ διπλάσιον ἡμίσεος διπλάσιον, καὶ τὸ ἡμισυ διπλα-
 σίον ἡμισυ καὶ τὸ μείζον ἐλάττωον μείζον, καὶ τὸ ἐλάττω μείζονος
 ἐλάττω, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, *Omnia quæ sunt ad ali-*
quid, reciprocantur: veluti servus domini servus, & vi-
cissim dominus servi dominus; & ut duplum simpli du-
plum, sic simplum dupli simplum est; item majus mi-
nore majus, & minus majore minus dicitur, similiter &
in aliis. Conf. V. Met. c. 15. ubi de patre & filio idem
affirmatur. 3. Quod quantum ad ipsam relationem
 sint simul, ita enim rursus Aristoteles: δοκεῖ δὲ τὰ πρὸς
 τι ἅμα τῇ φύσει εἶναι ἅμα γὰρ διπλάσιόν τι εἶναι καὶ ἡμισυ καὶ ἡμί-
 σεος ὄντος διπλάσιόν εἶναι καὶ δεσπότης ὄντος δῆλος εἶναι καὶ δῆλος
 ὄντος δεσπότης εἶναι. ὁμοίως δὲ τέτοις καὶ τὰ ἄλλα καὶ συναναίρει
 γὰρ δὲ ταῦτα ἄλληλα: μὴ γὰρ ὄντος διπλασίον ἔσθι ἡμισυ, καὶ ἡμί-
 σεος μὴ ὄντος ἔσθι διπλάσιον, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων
 ὅσα τοιαῦτα. *quæ sunt ad aliquid, simul sunt natura, simul*
atq; enim duplum est, simplum est, & si simplum est, du-
plum quoq; est: & si dominus est, servus sit necesse
est & vicissim, similis cæterorum ratio est. Atq; etiam
tollunt

tollunt hæc sese mutuò, nec enim sublato duplo simplum esse potest, nec sublato simplo duplum; eadem est aliorum ratio, quæ sunt ejusdem generis. 4. Quòd quantum ad subjectum, unum altero prius sit; sic enim persona patris tempore prior est persona filii & ejus simul causa, cum persona patris personam filij genuerit, quod verum est in generatione rerum sublunarium, minimè autem in generatione Filij Dei æterna, ubi nullum ante & nullum post, nihil prius & posterius est. In creatis res genita prius non fuit, postea verò per generationem à non esse ad esse perducitur; hæc tamen imperfectio in generationem divinam non cadit, est enim æterna; æternitas autem in Deo uti duratio est plane indivisibilis, & in simplici fixoque *ῥῶν* terminatur, ita per eam essentia divina ipsique actus, qui intra divinæ essentiæ complexumvolvuntur, fluxum posterioris ad prius excludunt. Removeat ergo Kimchi à supernaturali illa generatione prius & posterius, ponat verò divinum, hoc est, cum essentia divina ejusque summa eminentia congruentem generandi modum, & habeat adhuc veram generationem, cum primis quia in tempore produci ad rationem generationis ut sic non pertinet, nec illi necessariò, sed ex accidenti tantum, nempe propter finitatem rerum creatarum competit.

X. Neque verò ista Iudæis displicere debet responsio, cum ipsi alias haud inviti fateantur, quò

propius ad DEVM acceditur, hoc minus admitti ea,
quæ in creaturis conspiciuntur v. g. differunt in hu-
manis essentia, intellectus & intellectio, ipsaque in-
tellectio est aliquid essentia cognoscenti superad-
ditum; at in DEO essentia, intellectus & intellectio
coincidunt & sunt à parte rei unum idemque, quod
non tantum Arist. docet XII. Met. c. 9. verum etiam
Maimonides halacha יסורי תורה c. II. §. 12. הקבה מכיר

אמתו ויודע אותה כמו שהיא ואינו יודע ברעה שהיא חוץ
ממנו כמו שאנו יודעים שאין אנו ודעתנו אחר אבל הכורח
ית' הוא ודעתו ותינו אחר מכל צד ומכל פנה ובכל דרך ייחוד:

*Sanctus Benedictus ille intelligit veritatem suam atque
cognoscit eam ut re ipsa est; neq; intelligit notitia à se
distincta ut nos cognoscimus, quia nos & intellectus
noster non sunt unum: at creator excelsus, ipse, intel-
lectus atq; vita ejus sunt unum quid omni modo, respe-
ctu atque ratione unitatis. Pariter §. 13. הוא ויודע והוא
ipse & intelligens, & in-
telligibile & ipsamet cognitio, omnia unum sunt. Et ne quis
modum investigatum iret, his maximè verbis præca-
vere voluit §. 14. והדבר זה אין כח בפה לאמרו ולא באזן
לשמעו ולא בלב אדם להכירו על כריו:
*Hæc autem res non
potest ore proferri, nec auribus usurpari aut mente
hominis perspicuè comprehendere. Quòd si autem juxta
ipso etiam Iudæos ob singularitatem essentia di-
vinæ res aliter sese habent in divinis quàm in huma-
nis,**

nis, si ob intellectus nostri imbecillitatem non satis assequimur, quæ divinæ essentia ratio sit, cur illi ex generatione humana divinam quoque æstimant, & uti in humanis pater tempore filio prior est, ita idem in divinis obtinere debere tantopere urgent? Quamquam quid multis verbis opus? cum argumenti Kimchiani vanitas ex recta ratione ostendi, multisque instantiis è natura petitis evidenter monstrari possit, non omne quod ab alio producitur, eodem posterius esse tempore; nam fulgor solis est à sole, rivus est à fonte, calor ignis ab igne, ita tamen ut nec fulgor nec rivus nec calor principio suo tempore sit posterior. Proinde falsa est major in hoc argumento Kimchij: Quicumque est ab alio, illi coæternus esse nequit, à quo est. Messias est ab alio nempe Patre E. patri coæternus esse nequit; falsa, inquam, est major, non enim repugnat, aliquid ab alio esse, ut tamen duratione eo non sit posterius, quòd tam perpetuæ veritatis est, ut etiam creatura à Deo ab æterno potuisset produci.

XI. Frustra ergò est Kimchi, quando in hunc modum pergit: ואכ האלוה שאתם אומרים ואתם קוראים

לו אב ובן ורוח הקדש החלק שאתם קראים לו אב קדם לחלק האחר שאתם קוראים לו בן כלא היו כל זמן שניהם כאחד קראו להם אחים תאמין ולא תקראו להם אב ובן ולא יולד וילוד כי הילד קדם לילוד בלא ספק:

Quòd si res ita se habet

habet, Deus ille, quem vos dicitis Patrem, Filium & Spiritum Sanctum, secundum eam partem, qua Pater dicitur, prior est parte altera, quam Filium dicitis. Quod siambo semper fuerunt veluti unus, dicendi erunt gemelli fratres, non verò pater & filius, nec gignens & genitus, quia generans sine dubio prior est generato. Cum enim hoc fundamentum jam ante à nobis subrutum sit, quicquid illi Kimchi superstit, per se corruere oportet. Absurdè autem personas Trinitatis tres partes Deitatis vocat, quæ est antiqua illa hæresis, de qua Augustinus l. de hæresibus ad Quodvultdeum c. LXXIV. Est alia hæresis, quæ triformem sic asserit DEVM, ut quedam pars ejus sit Pater, quedam Filius, quedam Spiritus Sanctus, hoc est, quòd Dei unius partes sint, quæ istam faciunt Trinitatem, velut ex iis tribus partibus compleatur DEVS, nec sit perfectus in seipso vel Pater, vel Filius, vel Spiritus Sanctus. Quando enim Christiani asserunt tres in essentia divina esse personas, non est ibi divisio aliqua essentiæ divinæ, ac si quedam particula divinitatis sit in una persona nempe in Patre, particula quedam in Filio, quedam in Sp. S. sed tota essentia divina & quidem indivisa numeroq; eadē in singulis illis est indivisibiliter: quomodo ergò personæ illæ divinitatis, quæ eminentissimo modo una est omnemque divisibilitatem prorsus excludit, partes esse aut dici possunt? Quorsum & hoc accedit, quòd ex quibus aliquid
tanquam

tanquam ex partibus constat, in ea etiam possit re-
solvi; essentia verò divina in personas non potest di-
vidi E, non sunt ejus partes. Quod verò de gemel-
lis habet, id plus quàm in eptum est: gemelli enim
sunt quidem tempore simul, at quia neuter alterum
ex sua substantia produxit, hinc neuter alterius pa-
ter aut filius est. Hic verò disertè dicitur, quòd
DEVS Messiam ex sua substantia produxerit aut genu-
erit, quod profectò non admittit, ut gemelli fratres
dici possint.

XII. Hisce' duobus argumentis inductus Kim-
chi proprium verborum sensum deserit, & Messiaë
æternam generationem non nisi parabolicè expli-
candam esse contendit. Verba ejus sunt isthæc:

והוא שאמר שלום יתכן לומר בן האל על דבר שאינו ממין
האלהות אמור להם כי לא נוכל לדבר על האלהות אלא על
דרך משל כמו שאמרנו עליו פי ה' עיני ה' אזני ה' והדומה
לזה וידוע הוא שאינו אלא על דרך משל :

*Si quis dicat mi-
nus rectè DEI filium appellari, qui non est ex essentia
Deitatis productus, responde illi, non posse nos de Deitate
loqui nisi per modum parabole, quemadmodum Deo quoq;
tribuimus oculos, os, aures & similia, quæ non nisi tropicè
intelligenda sunt. Scimus equidem textus sacri li-
teræ non semper in hærendum esse, & approbamus
id quod ex Talmude R. Afarias adfert in אמרי בינה
כל המתרגם פסוק כצורתו חרי זה בראי*

qui

qui textum semper iuxta literam interpretatur, mendax est, ob rationem ibidem additam כִּי אִי אֲפֹשֶׁר בּוֹ שְׂחַת הַטַּעַם *impossibile est, ut id citra sensus corruptionem fiat; nec tamen citra urgentem necessitatem à proprietate vocum recedendum est, si enim, ut rectè Manasse ben Israel l. i. de Resurrect. mort. p. 38. scribit, unicuique pro arbitrio suo liceat sensu allegorico explicare sacras literas, quæ certitudo explicationis erit? sensum, quem quisque volet, sibi finget, unde in infinita ac innumerabilia nos incidere necesse erit absurda.* Nempe tunc demum à sensu proprio recedere licet & confugere ad metaphoricum, quando propria vocum significatione retenta textus rectæ rationi manifestò contrariatur, aut ijs quæ alibi diserte scripta sunt, apertè repugnat, cujus rei exemplum SS. nobis suppeditat, quando membra corporis humani Deo tribuit; ibi necessariò ad tropicam significationem recurrendum est duplici de causa 1. quia alias SS. sibi aperte contradiceret, quippe quæ multis in locis aliis DEVM corpus esse disertè negat, teste vel ipso Maimonide l. supra citato c. 1. S. 7.

הָרִי מְפֹרֵשׁ בְּתוֹרָה וּבְנְבִיאִים שְׂאִין הַקֶּבֶה גּוֹף וְגוֹיָה שֶׁנֶּאֱמַר
 כִּי ה' הוּא הָאֱלוֹהִים בְּשָׁמַיִם מִמֶּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת וְהַגּוֹף
 לֹא יִהְיֶה בְּשָׁנֵי מְקוֹמוֹת וְנֶאֱמַר כִּי לֹא רֵאִיתֶם כָּל תְּמוּנָה
 וְנֶאֱמַר וְאֵל מִי תִדְמִינִי וְאֲשׁוּהָ וְאֵילוֹ הִיָּה גּוֹף הִיָּה דוֹמְרָה
 לְשֵׁאֵר גּוֹפִין: *Ecce expositum est in lege & Prophetis Sanctum*

Sanctum Benedictum illum non habere corpus, juxta illud quod dicitur (Deut. iv. 39.) Dominus est Deus in caelis supernè & in terris infernè; corpus autem non est in duobus locis. Item (Deut. iv. 15.) non vidistis ullam imaginem. Et dictum est (Es. xl. 25.) Cui assimilaretis me aut equalis essem. Si autem haberet corpus, similitudinem haberet cum reliquis corporibus. 2. quia ex recta quoque ratione constat DEVM esse spiritum, spiritus autem est substantia immaterialis sive partium physicarum materiae & formæ expers, qui quidem conceptus spiritus quidditativus est, qui primò omnium ab intellectu nostro, spiritus essentiam indagante, concipitur, spiritum in esse spiritus constituit, à reliquis omnibus, cum primis à corpore specie opposita essentialiter distinguit & reliquorum attributorum in spiritu radix atque origo est. Hinc fit argumentum: Omnis spiritus est immaterialis & incorporeus. DEVS est spiritus. E. Deus est immaterialis & incorporeus. Ne ergò DEVM contradictionis accusemus, & rectæ rationi adverstemur, membra humana Deo tributa sensu parabolico explicare oportet, uti ipse quoque facit Maimonides l. c. §. 8. אם כן מהו זה שכתוב בתורה ותחת רגליו וכתובים באצבע אלהים יד ה' עיני ה' אזני ה' וכיוצא ברברים הללג הכל לפי דעתן של בני אדם הוא שאינן מכירין אלא הגופות ובררה תורה בלשון בני אדם והכר כנויים הם:

D

Siita

Si ita se res habet, quidnam sibi vult, quando scriptum est in lege (Ex. xxiv. 10.) & sub pedibus ejus. (Ex. xxxi. 18.) scripta digito DEI, (Psalm. viii. 7.) manus DEI. (1. Reg. ix. 3.) oculi Dei, & id genus alia. Omnia istaec dicuntur juxta hominum notitiam, qui corpora tantum apprehendunt, & loquitur lex lingua aut phrasi hominum, cunctaq; sunt allegorica. Similem contradictionem & manifestam absurditatem ostendant nobis Iudæi in generatione Filij Dei, & dimittemus propriam vocum significationem; aut si hoc præstare nequeunt, uti eos non posse certi sumus, nullam nobis succensendi causam habent, qui simplici naturali que vocum significationi inhærere malumus, quàm ad instar incredulorum & fidei diverticula quærentium, ea quæ clarissimis verbis dicta sunt, eludere.

XIII. Sed pergat Kimchi in explicanda parabola: וכך הוא דרך משל כשאמר בן אלהים בני אלהים פירוש מי שעשה מצותו ושליחותו קורא לו בן כמו שבן עושה מצות האב לפיכך קרא לכוכבים בני אלהים וכן כשעושה האדם מצות האל קורא לו בן לפיכך אמר לו בני אתה:

Modus autem parabole est iste, quando S. aliquem vocat filium Dei, is intelligitur, qui mandata Dei facit sicut filius mandata patris sui; hinc stelle dicuntur filii Dei (Iob. xxxix. 7.) itemq; homo, quando mandata Dei facit, eodemq; sensu dictum est (Psalm. ii. 7.) filius meus est tu.

tu es. Nempe quando Christiani ita argumentantur: Quicumque est verus & naturalis Dei filius, est verus & æternus DEVS. Messias est verus & naturalis Dei filius E. Kimchi negat propositionem minorem, quippe quæ tropicè accipienda sit. Atqui hoc firmiter probare debebat, non verò ita nude tantum asserere, ei enim, qui à litera recedit, probationis onus incumbit, non verò illi, qui proprietatem verborum retinet. Nondum verò ulla urgens necessitas allata est: quod enim alibi filius DEI tropicè explicatur & hominem Deo dilectum significat, ea insufficientis ratio est & infirmior, quam quæ à propria verborum significatione nos dimovere possit, cum contra omnem bonam Logicam sit ista Iudæis cum Socinianis communis argumentatio: alibi vox hæc vel illa tropicè accipitur. Ergò hoc quoque loco tropicam esse necesse est. Accedit quòd Kimchi verba, in quibus nervus & caput controversiæ consistit, studio omisisse videatur: nec enim Christiani ex sola & nuda filij Dei voce argumentantur, & probè noverunt, non omnem qui quoquo modo in sacris literis filius Dei appellatur, verum & æternum DEVM esse, quo pacto Angelis etiam, Magistratibus piisque omnibus divinam æternamque naturam attribuerent. Ita verò argumentum suum formant: Quicumque est filius Dei naturalis, ex ipsa substantia DEI ab omni æternitate genitus, is est verus &

æternus Deus, sub qua majore nec Angeli nec ma-
 gistratus nec pij subsumi possunt sed solus Messias.
 Sunt quidem illi filii Dei, non tamen veri, proprii,
 naturales aut ab æterno ex Deo geniti, sed in tem-
 pore facti & ex gratia adoptati: Messias verò nullo
 modo potest dici filius DEI in tempore factus, sed
 est ab æterno ex Patris essentia genitus, eoque ve-
 rus & naturalis Dei filius. Qua distinctione obser-
 vata jam facile responderi potest ad omnia loca,
 quæ Kimchi adfert, cum primis verò eum, qui le-
 gitur Ex. iv. 22. בני בכורי ישראל *filius meus primoge-
 nitus est Israel.* Vti enim בכור generationem non in-
 volvit, ita quoque populus Israeliticus filius DEI
 naturalis non est, nec ex DEI substantia genitus,
 unde nihil aliud ea voce designatur, quàm populi
 Israelitici præ reliquis omnibus eximia dignitas,
 qualis inter fratres primogeniti esse solet, ut ipsi
 Rabbinii explicant. Ita R. Salomo Iarchi ad
 hunc locum: בני בכורי לשון גדולה כמו גם אני בכור
 אתנהו זהו פשוטו ומררשו כן חתם הקכה על מכירת הבכורה
 שלקח יעקוב מעשו: *Primogenitus filius significat digni-
 tatem & excellentiam uti Psal. LXXXIX. 28. primogeni-
 tum constituam eum; atq; hic est sensus literalis, allegori-
 cus autem, quòd subscribat Sanctus Benedictus ille ven-
 ditioni primogenituræ, quam Iacobus ab Esavo accepe-
 rat.* Nec multum abludit Aben Esra: בני בכורי זה
 הגוי

הגוי שעברוני אבותם בתחלה ואני חומל עליו כאשר יחמור
: איש על בנו העובר אותו : *filius meus primogenitus, hoc
est, gens, cujus majores ab initio me coluerunt, & ego
mifereor ejus, veluti vir miferetur filii, qui eum timet.*
R. David Kimchi in comment. Jer. xxxi. 9. refert ad
DEI dilectionem, והוא שאמר בכורי הוא פירוש חביב
הוא עלי כבן הבכור לאביו וכן אמר בני בכורי ישראל
לענין חברה ואהבה וכתיו ואפרים חביב הויה קרמו
*Quando dicitur (Jer. xxxi. 9.) Ephraim primogenitus
meus est, sensus est, dilectus & acceptus mihi est sicut
filius primogenitus patri suo. Et eodem sensu dicitur
(Ex. iv. 22.) filius primogenitus meus est Israel, & si-
gnificatur amor & dilectio, atq; inde Ionathan in
Targum reddit: Ephraim est dilectus coram me. Lip-
mannus in ספר נצחון explicat de sanctificatione,
hinc n. 292, ita scribit: מרחם משחר לך קאי על ישראל
עמו שיש להם קדושת הרחם כמו קדש לי כל בכור פטר רחם
וכתיב בני בכורי ישראל שכולם קדשים כבכורים אלמנה
: שובכורים שבהם מקודשים ביותר: *Quòd dictum est (Ps.
cx. 3.) ab utero aurora tibi, hoc pertinet ad Israelitas,
quibus est sanctificatio uteri, ut (Ex. xiii. 2.) sanctifica
mihi omne primogenitum, quod uterum aperit. Et scri-
ptum est (Ex. iv. 22.) filius meus primogenitus Israel,
quia omnes sancti sunt instar primo genitorum, aut di-
cendum est, primogenitos inter ipsos majori sanctitate
pollere.**

XIV. Pergit Kimchi & divinitati Messiae ob-
stare caussatur petitionem in Psalm. nostro memo-
ratam: ועוד אמור להם האלוה שאתם אומרים שאמר
האב לבן שאל ממני ואתנה גוים לנחלתך ואיך ישאל הבן
לאב והלוי הוא אלוה כמוהו ויש לו כח בגוים וכאפסי הארץ
כמוהו: *Præterea objice illis, de Deo dicitis, quòd Pa-
ter dixerit ad Filium, pete à me & dabo gentes possessio-
nem tuam, quomodo verò rogare potest Filius Patrem?
annon ipse æquè Deus est atq; Pater? annon ipsi æquè
potestas est in gentes & fines terræ?* Ad hoc responde-
mus i. ipsos alias Talmudistas ultrò concedere,
DEVM quotidie certas orationes fundere, in Talm.
Cod. אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי c. i. f. 7. a. ברכות
מנין שהקרוש ברוך הוא מתפלל שנאמר והביאותים אל הר
קרשי ושמתים בבית תפלתו תפלתם לא נאמר אל תפלתו
תפלתו: *Dixit R. Iochanan nomine R. Iose,*
unde probatur Sanctum Benedictum orare? ex eo quod
dictum est (Es. LVI, 7.) & adducam eos ad montem san-
ctitatis meæ & exhilarabo eos in domo precatationis meæ.
Non est dictum, orationis eorum, sed orationis meæ,
inde probatur, Sanctum Benedictum illum orare. Et in
libro אמר רבי ילקוט ad Psalm. LXXVI. f. 113. ח. 813.
ברכיה מתחלת בריותו של עולם עשה לו הקרוש ברוך הוא
סוכה בירושלים כבוכל היה מתפלל בתוכה ואומר יהי רצון
שיעשו בני רצוני כדי שלא אחריב ביתי ומקדשי זכיון שחרב
הוא מתפלל ואומר יהי רצון שיעשו בני תשובה שמקרב
בנין

בנין ביתי תרע לך שכן הוא שנאמר והביאותים אל הר קדשי
וכו' בית תפלתם לך נאמר אלא בית תפלתי מלמד שהקדוש
: ברך הוא מתפלל: *R. Berachia dixit: ab initio creationis
mundi fecit sibi Sanctus Benedictus ille tabernaculum
Hierosolymis, si fas est dicere, oravit in eo & dixit: sit
beneplacitum meum, ut faciant filii mei voluntatem me-
am, ne devastem domum meam & sanctuarium meum.
Ex quo autem tempore domus desolata est, orat in hunc
modum & dicit: sit beneplacitum meum, ut faciant filii
mei poenitentiam, ut maturem reedificationem domus
meae. Scito rem ita se habere, quia dicitur (Es. LVI. 7.) & ad-
ducam eos ad montem sanctitatis meae &c. non dicitur,
domus preceationis eorum, sed domus orationis meae,
quod indicio est, Sanctum Benedictum orare. Ex
hypothesi ergo hac & ex mente Iudæorum absur-
dum non fuerit, si vel maximè Servatorem nostrum
secundum divinam etiam naturam orasse, & totius
universi regimen à Patre petiisse affirmaremus. Sed
quia impia & blasphema illa sententia est, quæ id mu-
neris Deo tribuit, nec ex citato Es. loco probari po-
test, dicimus 2. Servatorem nostrum non secun-
dum divinam, sed humanam naturam orasse, & to-
tius hujus universi regimen accepisse: Divinitas
enim nullo bono caret, nihil desiderat, nihil ipsi dari
nihil demi potest, ut ipse Aristoteles docet l. i. de
cælo t. 100. ubi ait, τὸ θεῖον ἔτ' ἔχει φᾶνλον ἔδεν, ἔτε ἐνδεσ
τῶν αὐτῶν καλῶν ἔδενός ἐστι, **DEVS** nec pravitatem ullam ha-
bet,*

bet, nec indigens bonorum ullo est. Et l. ii. M. M. c. 15.
 ἔτι ὁ θεός ἐστιν αὐτάρκης καὶ μηδενὸς δεῖται, ἀλλὰ τῶν ἡμῶν
 ἕδενὸς δεηθῆσόμεθα, *non si DEVS sibi satis est nec ullo in-*
digens, ob hoc & nos nullo indigebimus. Similiter l. vii.
Eudem. c. 12. δῆλον ὡς ἕδενὸς περσδεόμενος, ἕδὲ φίλα δεησείας
θεός, manifestum est, quòd nullare egeat Deus, nec ami-
co opus habeat Hinc Christianos plane non feriunt
 sequentia Kimchi verba: ועוד קדם השאלה לא היו גם
 כן גוים נחלתו אם כן קצר כח האלוה מתחלה ואחר כך גרר
 כחו וזה לא יאמר באלוה: *praeterea num ante petitionem*
illam gentes non fuerunt ejus possessio? quod si ita est,
abbreviata fuit ab initio potentia Dei & postmodum
crevit, quod de Deo affirmare nefas est. Christum
 enim secundum divinam naturam non orasse ex ante
 dictis constat, unde nec suæ Deitatis intuitu preca-
 rium imperium obtinuit. Concedimus Christum
 eatenus non esse DEVM, quatenus à Patre quic-
 quam petiit aut obtinuit, at petiit secundum huma-
 nam naturam, hujus ergò respectu Deum non esse
 fatemur, unde tamen non sequitur, eum simpliciter
 non esse DEVM. Nec absurdum sed rei, quam nos
 SS. docuit, maximè consentaneum est, Christum
 secundum humanam naturam regimen illud in tem-
 pore accepisse: cùm enim ab æterno homo non fu-
 erit, sed in tempore demum humanam naturam as-
 sumserit, non nisi in tempore illi omnia ea tradita
 sunt.

XV. Verum

XV. Verùm hoc Servatoris nostri regimen
 in dubium vocat, imò plane negat Kimchi: ואמר
 יאמרו לך כנגד הבשר אמר אחר שלקח האלהות הבשר ואמר
 לבשר שישאל ממנו ויתן גוים נחלתו לא היה זה כי הבשר לא
 היו לו מלכות ולא שום שלטנות על גוי מהגוים
 'Quòd si dixerint tibi, hoc secundum carnem intelligen-
 dum esse, & divinitatem assumptæ humanitati dixisse, ut
 peteret à se &c. res ita se non habet, quia humana na-
 tura nullum unquam regnum nullumq; imperium in ullam
 gentem obtinuit. Lipmannus ad h. Psalm. אימתי מלך
 היו הנוצרי על ציון quando regnavit Nazarenus super Sion?
 Ita insipientes Iudæi & modi, quo regnum suum
 Christus moderatur, prorsus ignari, non nisi terre-
 num & externum regimen sibi fingunt, nec divi-
 num atque occultum imperium admittunt. Rex est
 Servator noster, sed non terrenus, hinc nec in monte
 Sion, nedum per universum orbem terrenum re-
 gnum tenuit, imò regnum mundanum sibi delatum
 apertè recusavit, & regnum suum de hoc mundo
 esse coram Pilato negavit. Spiritualis itaque Rex
 est, & invisibilibus modis potestatem regiam exercet,
 dum Ecclesiam suam ab Apostolis plantatam regit,
 conservat, & potentia sua divina illi semper adest,
 ut portæ inferorum adversus eam non prævalcant,
 quod reapse experti sunt Romani Imperatores, qui
 ab initio statim primitivæ Ecclesiæ variis suppliciis

E

in

in Christianos grassati sunt; etsi enim omnes Chri-
 stianæ religioni inimicissimi erant, eamque tria fere
 integra secula vehementissimè oppugnabant, frustra
 nihilominus fuerunt, & Christi regnum contra
 omnes persecutiones magis magisque prævaluit. Ei-
 dem adhuc hodie in cœlos ad dextram Patris evecto
 omnes creaturæ tam cælestes quam terrestres & in-
 fernales genua, velint nolint, flectere coguntur.
 Nec obstat, quod regnum suum visibiliter non ad-
 ministrat, cùm DEVS quoque mundum hunc gu-
 bernet, qui tamen oculis corporeis videri nequit.
 Pulchrè auctor I. de mundo c. 6. ὁ πάντων ἡγεμών τε καὶ γε-
 νέτωρ ἀορατὸς ὢν ἀδύω, πλὴν λογισμῶ, omnium princeps &
 parens non nisi ratiocinatione videri potest. Et paulò post:
 ὑπὸ μιᾶς ῥοπῆς ὀτρυνομένων ἀπάντων γίνεσθαι τὰ οἰκεία καὶ ταύτης
 ἀοράτα καὶ ἀφανῆσ' ὅπως ἕδαμῶσ' ὄσιν ἐμπόδιον, ἕτε ἐκείνη πρὸς τὸ
 δεῖν, ἕτε ἡμῖν πρὸς τὸ πισεῦσαι καὶ ἰδὲ ἡψυχῆ, δι' ἣν ζῶμεν τε καὶ
 πόλεις καὶ οἴκους ἔχομεν, ἀόρατος ἕσα, τοῖσ' ἔργοις αὐτοῖς ὁράται —
 ταῦτα χεῖρ καὶ πρὸ θεῶ διανοεῖσθαι, δυνάμει μὲν ὄντος ἰσχυροῦτά τε,
 καὶ ἄλλαι δὲ εὐπειπιστά τε, ζωῆ δὲ ἀθανάτα, ἀρετῆ δὲ κερλίς; διότι
 πάση θνητῇ φύσει γένομενος ἀθεώρητος, ἀπ' αὐτῶν τῶν ἔργων θεω-
 ρεῖται τὰ γὰρ πάντα, καὶ τὰ δι' αἴρασ' ἀπαντα, καὶ τὰ ἐπὶ γῆς, καὶ
 τὰ ἐν ἕδαλι, θεῶ λέγοιτ' ἂν ὄντως ἔργα εἶναι, τὸν κόσμον ἐπέχοντοσ.
 cum ab una vi impultrice cieantur omnia, fit utiq; quod
 cuiq; commodum est & conveniens; nec verò, si ea vis
 ipsa nec cerni ab hominibus nec apparere potest, quoquo
 pacto id obstat aut illi ad ea agenda, aut nobis ad fidem
 hisce rebus accommodandam. Nam & anima ipsa, qua
 videtur

vivinus, qua urbes, qua domos habitamus, cum haud
 quaquam sub aspectum nostrum sita sit, operibus tamen
 ipsis videtur — proinde haec etiam de Deo nobis senti-
 enda sunt, illo quidem, si vim spectes, Valentissimo: si
 decorem, formosissimo: si vitam, immortali: denique si
 virtutem, praestantissimo. Quapropter cum sit incon-
 spicabilis naturae omni interiturae, ipsis nihilo secius cer-
 nitur ab operibus; & ea quidem quae in aëre fiunt, quae
 in terra, quae in aqua, ea certe Dei opera esse meritò
 dixerimus; Dei, inquam, opera cum imperio summo
 mundum obtinentis. Rursus: ὁ θεὸς ἐν νηὶ κυβερνήτης, ἐν
 ἄρματι δὲ ἡνίοχος, ἐν χορῶν δὲ κορυφαῖος, ἐν πόλει δὲ νόμος, ἐν
 στραπέδῳ δὲ ἡγεμὼν, τὸ τοῦ θεοῦ ἐν κόσμῳ, quod in navi guber-
 nator est, quod in curru agitator, quod in choro praecen-
 tor, quod lex in civitate, & dux in exercitu, hoc Deus
 est in mundo, id quod eleganti similitudine declarat &
 concludit, quòd omnia omninò sint τοῖς τῶν θεῶν πειθόμενα
 θεομοῖσι legibus divinis obtemperantia. Ita ergò
 DEVS non modò Rex est invisibilis, sed &, quod
 additum oportuit, מלחמה bellator Ex. xv. 3.
 qui tamen non armis & copiis, sed folius nominis vi
 depugnat, & quod Raschi ad eum l. monet,
 מלחמותיו לא בכלי זין אלא בשמו הוא נלחם bella sua non
 instrumentis & armis, sed nomine suo gerit. Quid ergò
 obstat, quo minùs noster quoque Servator Rex sit,
 bellis praesideat, & quos vult, hostes fundat, etsi nec
 gladio neque hasta hostes suos prosternit?

XVI. Atque hæc fuerunt argumenta illa, quibus Kimchi ad Christianorum sententiam convellendam, & quod inde sequitur, personarum in essentia divina distinctionem negandam temerè ductus fuit, quæ quàm levia atque inania fuerint, dilucide demonstravimus; quibus suam tandem sententiam subtexit: ואם ישאלו ממך פירושו תפרשנו על אחר משני *si quasi verint ex te expositionem ejus, explica eum vel de Davide vel de Messia.* Quod hanc sententiam attinet, qua Psalm. hic de Davide exponitur, eam & alij è Iudæis fovent, v. g. R. Salomo Iarchi, etsi enim is in comm. fatetur, veteres Iudæorum Magistros Psalm. II. de Messia mysticè exposuisse, è vestigio tamen addit: ולפי משמעו נכון לפתרו על דוד עצמו לענין שנאמר וישמעו פלשתים כי משחו ישראל את דוד למלך עליהם ויקבצו פלשתים את מחניהם ונפלו בידו ועליהם אמר למרו רגשו *at juxta sensum literalem convenit eum exponere de Davide ipso, juxta id quod dicitur: & audiverunt Philistæi, unxisse Israelitas Davidem in regem, & congregarunt castra sua, & de illis dictum est (Psalm. II. I.) quare tumultuantur populi &c.* Sic Aben Esra ibid. & Lipmannus hos secutus: כל המזמר מוכיח שעל דוד עצמו קאי שנאמר התיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על יהוה ועל משיחו ננתקה את מוסרותיו וגומ' כלומר למרוד במלכותו ואמר יהוה ילעג למו וגומר עד ואני נסכתי מלכי על

על הר קדשי וזהו דוד ועור שאמר המשורר ה' אמר אלי וזהו
 דוד שריבר ה' עמו ומה היה הריבור בני אתה נמצא שדוד
 הוא הבן: *Integer Psalmus ostendit, quod ad Davidem
 ipsum pertineat, ut dicitur (v. 2. seq.) congregati sunt
 Reges terræ & principes consularunt in unum, contra
 Dominum unctumq; illius, dirumpamus vincula eorum,
 q. d. ut rebellemus regno ejus. Ait verò, dominus sub-
 sannabit illos &c. eò usq; & constitui Regem meum
 super montem Sion montem sanctum meum, atq; hic est
 David. Porrò quando dicitur: Dominus dixit ad me,
 is est David, cum quo locutus est Dominus: & quis fuit
 sermo ille? hic: filius meus es tu &c. ex quo relinquitur,
 Davidem ipsum esse illum filium.*

XVII. Huic tamen interpretationi opponi-
 mus non tantum testimonia Talmudistarum supra
 à nobis in medium allata, qui de Messia Psalm. II.
 exponunt, verum etiam R. Iosephum Iabez, qui
 expositionem illam ex professo refellit, è quo hæc
 notari possunt, quæ Constantinus L. Empereur
 citat in præfatione sua libro הליכות עולם præfixa:
 הרבה המפרשים השתדלו לפרש זה המזמר על דוד וכתחלת
 מלכותו שכתוב שם וישמעו פלשתים וכו' אבל או אפשר
 לפרש כל המזמר על השלמות לפי זה הדרך כי למרה יקראו
 סרני פלשתים מלכי ארץ ורוזנים ואינם כי אם ממלכה שפלה
 וכן ננתקרה את מוסרותימו כי עדין לא היו עליהם מוסרות
 כי אחר כך נתנם יתברך ביד דוד וכן שאל ממני וכו' ונהרי
 לא נתנם כולם ביד דוד כי לשון ואחוזתך אפס ארץ ווררה
 E 3 בי

כי יכבוש כל העולם : *Multum occupati fuere interpre-*
tes, ut hunc Psalmum de Davide exponerent, quum re-
gnare inciperet, ex eo, quod scriptum est (II Sam. v, 17.)
& audiverunt Philistæi &c. Sed non est possibile, ut
totum Psalmum perfectè hac via exponamus: nam quare
satrapæ Philistæorum vocarentur reges terræ & prin-
cipes, cum non nisi regnum humile constituerent? Idem
sibi vult v. 3. disrumpamus vincula eorum, quia nondum
ipsis vincula incumbabant, nam postea demum ipsos san-
ctus Benedictus in manum Davidis tradidit. Simili-
ter v. 8. pete à me &c. ecce enim ipsos omnes non tradi-
dit in manum Davidis, cum phrasibus v. 8. & possessionem
tuam fines terræ, ostendat ipsum subjugaturum univer-
sam mundum. Quibus addimus reliqua prædicata,
in Psalmo II. memorata, quæ in nullam creaturam
competunt: Is enim h. l. per Messiam intelligitur,
quem Deus ab omni æternitate ex sua substantia
produxit v. 7. Atqui Davidem DEVS ab æterno
ex substantia sua non produxit. E. 2. Messia huic
promittitur imperium nullis terminis circumscri-
ptum, hæreditarium, & quod non tantum ad gen-
tes monti Sion conterminas, sed totum orbem ejus-
que terminos se extendat v. 8. quod rursus Davidi
non competit, utpote qui ad terminos usque
terræ nunquam imperasse legitur nec imperavit. 3.
Is intelligitur, quem Reges osculari, hoc est, omni-
bus

bus subjectionis officijs & humili obsequio venerari debent, nisi perire & de medio tolli velint v. 12. quis verò Regum terræ in Europa, Asia, Africa obedientiam & homagium Davidi præstitit? imò quis ob detrectatum illud officium periit? 4. Is filius h. l. intelligitur, in quo mentis fiducia est collocanda, v. 12. imò omnigenæ beatitudines promittuntur illis, qui ab ipso firma spe pendent; at in Davidem hoc prædicatum rursus non competit, maledictus enim est, qui confidit in homine Ier. xvii. 5. Nos ita colligimus: Quemcunque DEVS ab æterno ex sua substantia produxit, & in quo mentis fiducia est collocanda, est verus & æternus DEVS. Messias est is, quem DEVS ab æterno ex sua substantia produxit, & in quo mentis fiducia est collocanda.

E. Messias est verus & æternus
DEVS.

F I N I S

Ad Eximium

Dn. RESPONDENTE M.

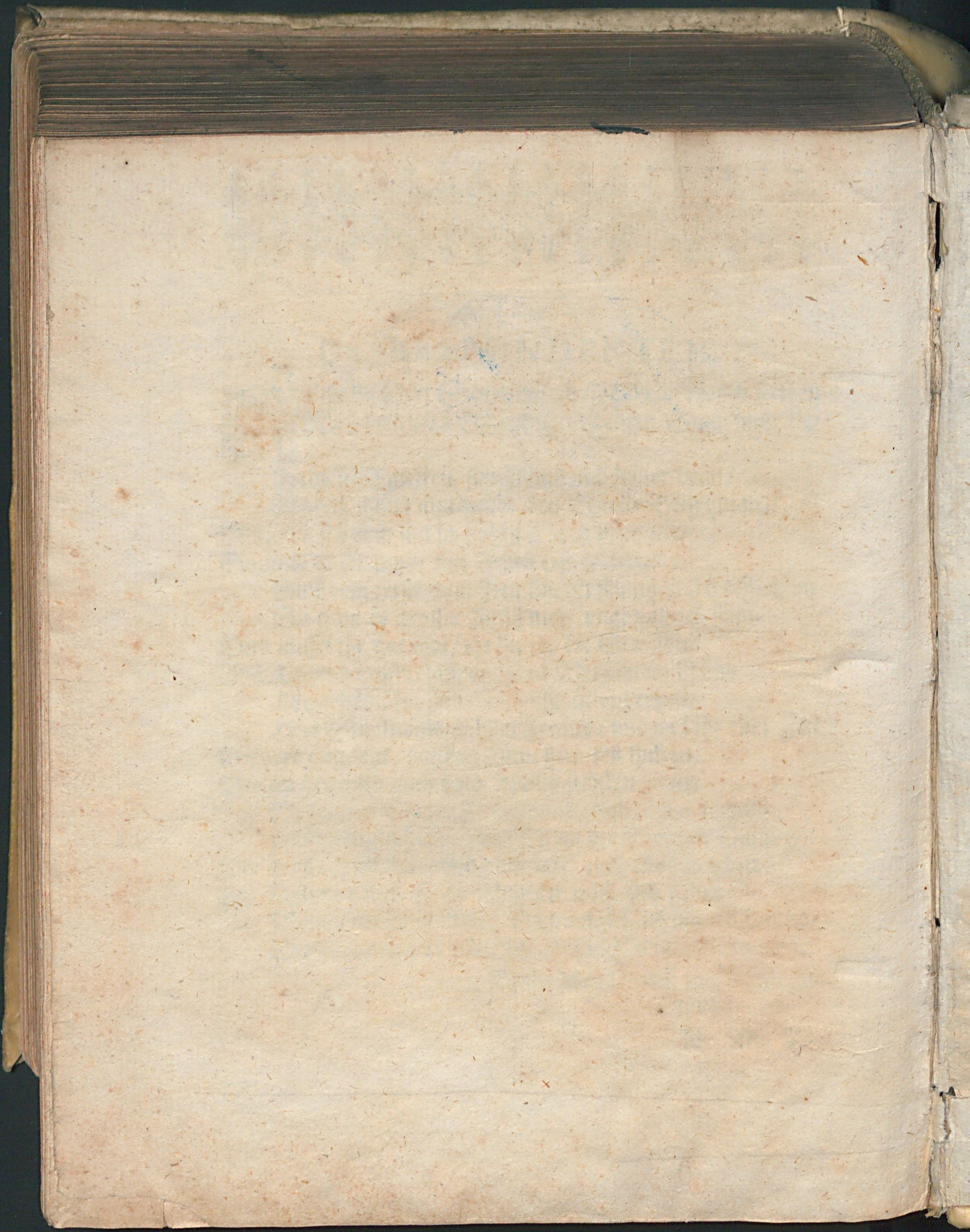
Recht so/ Herr Sonneman/ so fahret fohret zu streben
Nach dem was Tugend ist/ last euren Sinn nicht kles-
ben

An dieser Eytelkeit/ strecket euch nur ferner dran/
Vnd klemmet algemacht den Ehren- Berg hinan.
Woferne jemand wil in hohen Ehren prangen/
So mus er sie zuvor mit Arbeit erst erlangen:
Sucht ein verschmizt Gemüht der Klugheit edlen Schein/
So muß es grosser Müß nicht ungewohnet sein.
Dies wisset ihr gar wol/ ihr die ihr die Gemühter
Auff Tugend wendet hin/ vnd vmb Verstandes Güter
Allein bemühet seid/ auch ihr insonderheit/
Herr Sonnman/ liebster Freund/ wie wol ihr eure Zeit
Bishero angelegt/ daß kan Man hier jek spüren.
Wolan/ es wird euch bald Apollo selbst zieren
Mit einem Ehren-Kranz/ vnd wird euch algemach
Erschwingen hoch empor bis an der Sternen Dach.
Der grosse Himmels-Gott der lass' euch länger leben
Als Nestors Leben ist/ all Unglück muß sich heben
Von euren Thüren weg! Dies wünsch' ich wie ein Freund/
Der alles/ was er wünscht/ auch recht von Herzen meint.

Dieses schrieb in Eyl seinem geliebten
Freund.

N. B. W.

Je 1157 *

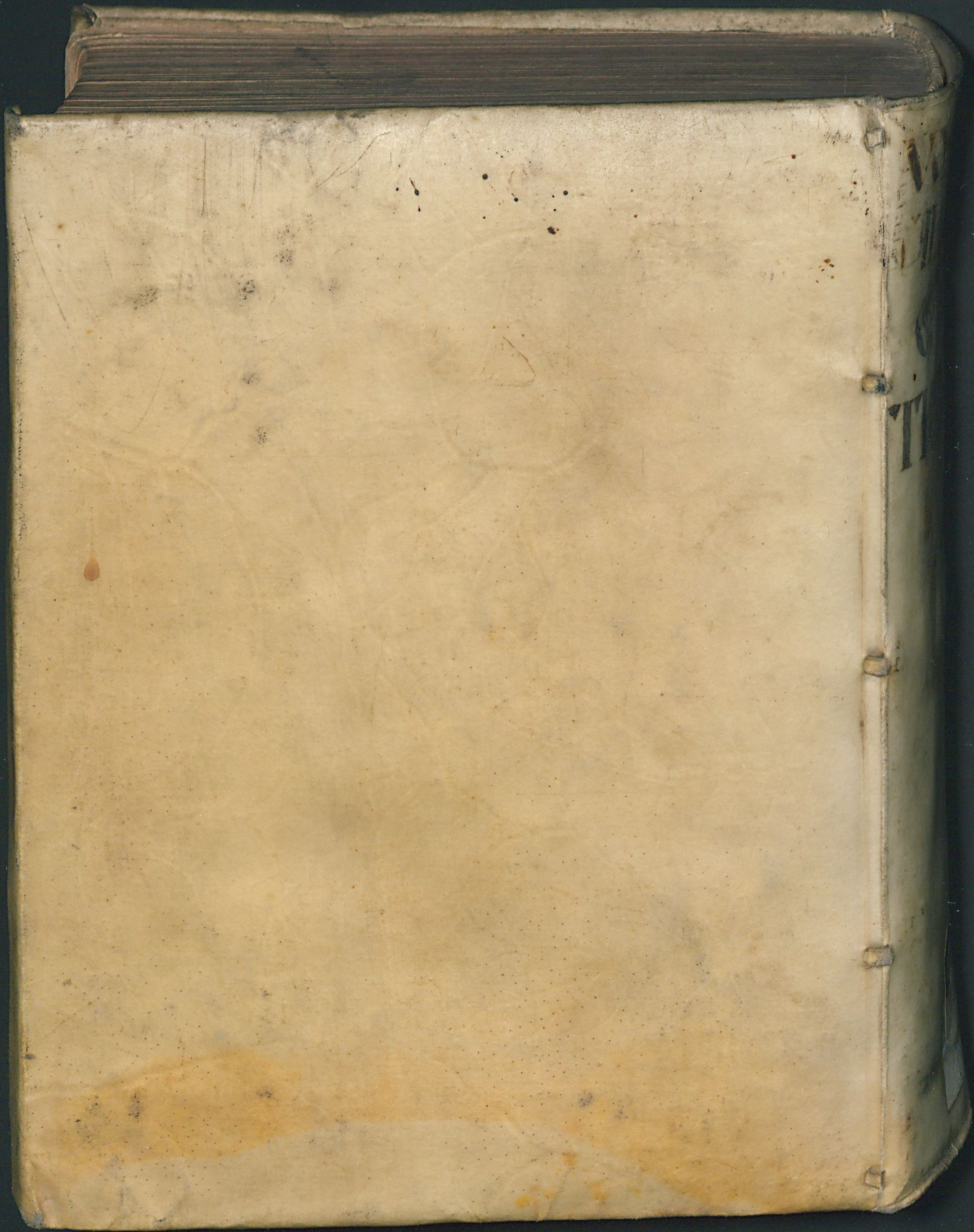

ULB Halle 3
005 135 184

WDA

Inches

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

Centimetres

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue

Cyan

Green

Yellow

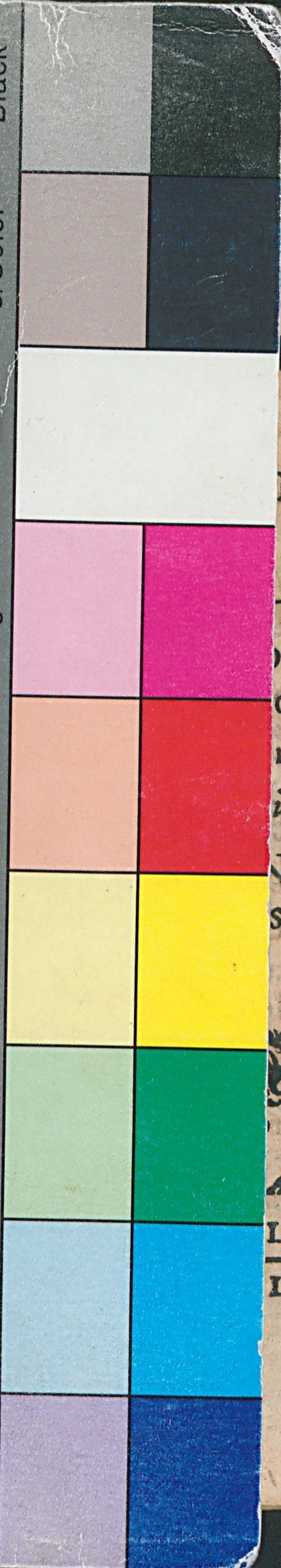
Red

Magenta

White

3/Color

Black

ATIO

PHILO-

CA

udæos,

M
NTE GRATIA,

DE
HILPERTO,
fessore publ.

o
mia Iulia

i submittit

NNEMANNVS

S,

Iunij.

ADI,

LLERI Acad. Typ.

LIII.

7

6

